

CILJEVI I PREDNOSTI DUALNOG SISTEMA VISOKOG OBRAZOVANJA

Jelena Vukićević¹, Mirjana Dmitrović²

¹Visoka poslovna škola strukovnih studija, Novi Sad, Srbija

²Akademija strukovnih studija, Šabac, Srbija

¹jelena.obradovic.vps@gmail.com, ²dmitrovicmima@gmail.com

Kratik sadržaj: Dualni sistem visokog obrazovanja, kao način studiranja koji povezuje akademske studije na univerzitetima sa praktičnom obukom u preduzećima, postaje sve zastupljeniji i važniji, ne samo u našoj zemlji, već i na međunarodnom planu. U poslednji nekoliko godina, broj studenata u dualnom sistemu obrazovanja u našoj zemlji raste. Osim univerziteta, sve više preduzeća podržava ovakav model studiranja i vidi ga kao odličnu priliku da dođe do kvalitetnije radne snage u nekom budućem period, što je ključno za njihov dugoročni uspeh. Uvođenje ovog sistema obrazovanja, koji obezbeđuje kvalitetnije i opširnije znanje studenata, omogućava bolje povezivanje visokog obrazovanja sa potrebama tržišta rada, odnosno preduzeća.

U radu su prikazani ciljevi i osnovne prednosti dualnog sistema visokog obrazovanja za studente, univerzitete i preduzeća, u zemljama koje su do sada primenile u praksi ovaj sistem obrazovanja.

Ključne reči: dualni sistem visokog obrazovanja / tržište rada / ciljevi učenja / prednosti dualnog sistema visokog obrazovanja

GOALS AND ADVANTAGES OF THE DUAL SYSTEM OF HIGHER EDUCATION

Abstract: Dual system of higher education, as a way of studying that connects academic studies at universities with practical training in companies, is becoming more and more common and important, not only in our country, but also internationally. During the last few years, the number of students in the dual system of education in our country has been growing. Apart from universities, more and more companies support this study model and see it as an excellent opportunity to get a higher quality workforce in the future, which is crucial for their long-term success. The introduction of this education system, which provides better quality and more comprehensive knowledge for students, enables a better connection of higher education with the needs of the labor market, i.e. companies.

The paper presents the goals and basic advantages of the dual system of higher education for students, universities and companies in the countries that have implemented this system of education in practice so far.

Key Words: dual system of higher education / labor market / learning goals / advantages of the dual system of higher education

1. UVOD

Dualni sistem visokog obrazovanja pravljen je po uzoru na dualno srednje stručno obrazovanje i, po istom principu, predviđa da učenik ili student obavlja učenje kroz rad u realnom radnom okruženju kod poslodavca, a učeći kroz rad ima pravo i na novčanu naknadu, pored sticanja znanja, veština, sposobnosti i stavova u realnom radnom okruženju. Ovaj modela učenja kroz praksu, kroz partnerstvo privrede i visokoškolskih ustanova, je prepoznat kao dugoročna investiciju u kreiranje kompetentnih kadrova za budućnost, odnosno tržište rada. Od samog početka studija i visokoškolska ustanova i poslodavac prate i usmeravaju karijerni razvoj studenta. Naknada koju ostvaruju studenti na ovaj način je ne manja od 50% na nivou proseka tokom studija, dok su privrednici koji učestvuju u dualnom sistemu obrazovanja izuzeti od oporezivanja naknade.

Studiranje kroz dualni sistem obrazovanja podrazumeva da student jednako vreme provodi na visokoškolskoj ustanovi i u učenju kroz rad kod poslodavca. Učenje kroz rad je integrisano u studijski program i obavezan je element studijskog programa koji nosi određeni broj ESPB bodova, za razliku od klasičnog modela studiranja gde skoro uopšte nema prakse ili saradnja sa poslodavcima nije obuhvaćena studijskim programom, te student praksu obavlja tokom slobodnog vremena ili kroz neku vrstu letnje prakse. Dualni sistem se može akreditovati kao samostalni studijski program strukovnih studija, ili kao jedan od modula u okviru studijskog programa strukovnih studija na osnovu potreba tržišta rada za kadrovima određenih kompetencija.

2. CILJEVI DUALNOG SISTEMA VISOKOG OBRAZOVANJA

Neprekidne demografske promene i potrebe za kontinuiranim razvojem veština, u skladu sa promenljivim ekonomskim i društvenim uslovima, zahtevaju doživotni pristup obrazovanju u autentičnom okruženju, kao i sisteme obrazovanja koji bolje reaguju na promene u svetu. Jedan od ciljeva dualnog sistema visokog obrazovanja jeste upravo da zadovolji ove uslove. Dualni sistem omogućava lakši prelaz sa studiranja na rad u preduzećima, prevazilazi tradicionalni sistem obrazovanja i pruža veću transparentnost i prepoznavanje ishoda učenja.

Drugi cilj ovog sistema obrazovanja jeste povećanje kvaliteta i efektivnosti učenja i obuke studenata. Ostvarenje ovog cilja olakšava proces zapošljavanja nakon studiranja. Ovakav obrazovni sistem treba da obezbedi sticanje najvažnijih kompetencija. Dalje, još jedan od ciljeva jeste jačanje kreativnosti i inovativnosti, uključujući preduzetništvo, na svim nivoima obrazovanja i obuke [1]. Kreativnost predstavlja jednu od osnovnih pokretača održivog ekonomskog razvoja. Ona doprinosi ličnom ispunjenju, ali je istovremeno i primarni izvor inovacija.

Kada su studenti u pitanju, njihovi ciljevi u dualnom i klasičnom sistemu visokog obrazovanja su isti, s tim da dualni sistem karakteriše značajnija praktična orijentacija. Studenti će kroz niz aktivnosti u preduzećima naučiti da primene i nadgrade svoje teorijsko znanje. Njihovo učešće u radu preduzeća im omogućava da se upoznaju sa realnim uslovima funkcionisanja tih preduzeća.

Dualni sistem omogućava studentima da se upoznaju sa aktivnostima koje ih čekaju u budućnosti, kao i primenu teorijskih znanja, sposobnosti i veština koje su stekli tokom studiranja. Osim toga, studenti na ovaj način razvijaju profesionalni identitet stičući veštine vladanja situacijama koje ih čekaju u budućoj karijeri, upoznajući se sa bitnim radnim operacijama u okviru svog polja, kao i različitim aspektima komunikacije i procesa donošenja odluka u preduzećima. To takođe uključuje uvid u tehničke, organizacione, ekonomske i društvene međudnose u poslovanju preduzeća [2].

Praktično primenjujući teorijska znanja, studenti usavršavaju svoje sposobnosti i veštine, ali i uče da preuzimaju odgovornost za pojedine aktivnosti u preduzećima. Cilj ovakvog načina učenja jeste da studenti budu aktivno uključeni u procese donošenja odluka u preduzećima, kao i da razvijaju sopstvene načine rešavanja problema u poslovanju. Da bi sve ovo bilo moguće, preduzeća, u saradnji sa visokoobrazovnim ustanovama, treba da donesu koncept obuke za svaku praktičnu fazu u skladu sa napredovanjem studenata tokom praktične obuke.

3. PREDNOSTI DUALNOG SISTEMA ZA VISOKOOBRAZOVNE USTANOVE

Socio-ekonomske promene u savremenom društvu zahtevaju transformacije u sistemu visokog obrazovanja koje imaju za cilj da poboljšaju kvalitet specijalističke obuke studenata [3]. Prema UNESCO, dualno obrazovanje je „organizovani obrazovni proces koji kombinuje nepuno radno vreme studenata na radnom mestu i nepuno radno vreme za edukaciju u univerzitetskom sistemu“ [4]. Dualni sistem visokog obrazovanja je izrastao iz konstantnog razvoja najboljih ideja iz pedagogije i ekonomije, usmerene ka rešavanju problema obuke kvalifikovanog kadra kao osnove za konkurentnost jedne zemlje [5]. Ovaj sistem snažno podržava uspešan prelazak mladih iz obrazovnih ustanova u proces rada, garantuje kvalifikovanu radnu snagu, kao preduslov za uspešnu privredu [6] i nosi sa sobom niz prednosti za visokoobrazovne ustanove, studente i preduzeća. „Evropska komisija je istakla da učenje zasnovano na radu može da postoji u jednoj zemlji jedino ukoliko i kompanije prihvataju ovaj koncept i naprave prostor za njegovo sprovođenje, prihvate studente i saradnju sa fakultetima i školama“ [7]. Kada su u pitanju prednosti ovog sistema za visokoobrazovne ustanove, one dobijaju niz pogodnosti kroz ovakav oblik učenja:

- „Mlade, visoko motivisane, zainteresovane i odgovorne studente,
- Efikasne, disciplinovane i posvećene studente,
- Studente sa visokim nivoom društvene posvećenosti na univerzitetu,
- Studente koji postižu izvanredne rezultate na kursovima (osvajaju nagrade, najbolji diplomski radovi...),
- Studente koji se u velikoj meri pridržavaju standardnog vremena studiranja,
- Studente sa veoma niskim stopama napuštanja studija,
- Studente koji se ponašaju kao moćni uzori svojim mlađim kolegama,
- Budući vrhunski radnici u preduzećima kao partneri za uspostavljanje mreže saradnje,
- Pristup novom, dinamičkom tehnološkom razvoju u okviru inovativnog preduzeća,
- Uvid u tehnološke promene unutar različitih preduzeća.“ [2]

Uvođenjem dualnog sistema, visokoobrazovne ustanove stiču mogućnost da rastu i razvijaju se u skladu sa sopstvenim preferencijama. Takođe, ove ustanove na ovaj način doprinose poboljšanju koordinacije između sistema zapošljavanja i obrazovanja. Osim toga, visokoobrazovne ustanove imaju mogućnost da učestvuju u razvoju obrazovne politike.

4. PREDNOSTI DUALNOG SISTEMA OBRAZOVANJA ZA STUDENTE

U okviru dualnog sistema visokog obrazovanja studenti se obučavaju prema sledećoj šemi: teorijski ciklus obuke, sticanje teorijskih znanja, elementarnih veština i sposobnosti se odvija u okviru obrazovne ustanove, a formiranje složenih veština i sposobnosti, u okviru preduzeća. Periodi teorijske edukacije se smenjuju sa periodima

praktične obuke u preduzećima [8] i na taj način se dobijaju studenti sa kompletnijim znanjem, nakon završenog studiranja.

Motivi studiranja studenata u klasičnom sistemu i dualnom sistemu visokog obrazovanja se delimično razlikuju. Studenti u dualnom sistemu uglavnom imaju prednost po završetku studija na tržištu rada, a ostvarili su je učenjem teorijskog dela i praktičnom primenom teorije u praksi. Studenti biraju dualni sistem u slučaju biranja određenog modela karijere, u cilju sticanja visoke profesionalne sigurnosti i radi ambicija koje imaju u karijeri, a takođe ih karakteriše i smanjen interes za akademsku zajednicu i veća zainteresovanost za praktični deo učenja [9]. Neka istraživanja su pokazala da studenti koji se opredeljuju za dualni sistem očekuju više pozicije i plate, kao i više mogućnosti za napredovanje u preduzećima.

Hesser (2018) je u svom istraživanju došao do zaključka da 66,2% ispitanih studenata mašinstva i ekonomije je kao osnovni motiv za odabir dualnog sistema obrazovanja navelo poboljšanje šansi na tržištu rada i budućih izgleda [2]. Kao drugi bitan motiv, 67% studenata su naveli mogućnost ostvarenja zarade tokom ovakvog načina studiranja. Neka istraživanja su pokazala da većina studenata u dualnom sistemu obrazovanja potiče iz porodica sa prosečnim nivoom prihoda domaćinstva [10], pa je cilj ovim studentima da se finansijski osamostale i povećaju mogućnost zapošljavanja nakon završenih studija. Osim toga, veća stručna i praktična relevantnost dualnog sistema privlači veliki broj studenata.

Postoji niz prednosti dualnog sistema obrazovanja, sa stanovništa studenata, a neki od njih su da studenti u ovom sistemu:

- „Dobijaju praktično zasnovano univerzitetsko obrazovanje,
- Su sposobni da primene i prošire sve ono što su naučili tokom praktičnog rada u preduzećima,
- Dobijaju optimalnu podršku od strane mentora,
- Su idealno ugrađeni u strukture preduzeća, metode rada i projektne procedure,
- Stižu iskustva u velikom broju odeljenja u okviru preduzeća,
- Preuzimaju odgovornost za projekte u skladu sa njihovim nivoom kvalifikacija,
- Uče se samostalnom delovanju,
- Imaju koristi od ranog početka njihove karijere, nakon završetka obrazovanja,
- Imaju izvanredne mogućnosti za posao i karijeru,
- Dobijaju finansijsku sigurnost kroz naknadu,
- Zapošljavaju se u preduzeću.“ [2]

Učenje kroz rad studentima omogućava da rade u akreditovanim kompanijama, u okviru kojih su im obezbeđena mesta koja odlikuje bezbednost i zaštita zdravlja na radu. Ovakav način učenja razvija veću inovativnosti i kreativnost u poređenju sa klasičnim sistemom obrazovanja. Možemo zaključiti da dualni sistem visokog obrazovanja omogućava studentima sticanje tehničkih, socijalnih, ličnih i metodoloških kompetencija, upoznavanje sa radnim procesima, razvoj kompetentnosti u složenim praktičnim situacijama i povezivanje sadržaja učenja i oblika učenja [2].

Međutim, uprkos nizu prednosti za studente, ovakav način studiranja nosi sa sobom i određene nedostatke. Jedan od nedostataka je veće opterećenje studenata, s obzirom da, pored akademskih studija, svoje vreme i energiju treba da usmere i na obuku u preduzećima, pri čemu nema jedinstveno utvrđene naknade od strane preduzeća. Osim toga, ne postoje standardizovani ugovori između studenata i preduzeća. Uprkos zalaganjima studenata, ne postoji garancija da će dobiti ugovor o nastavku zaposlenja nakon završenih studija. Još jedan od nedostataka je i mala mogućnost za međunarodno obrazovanje, odnosno mala šansa da studenti pohađaju semestar u inostranstvu.

5. DUALNI SISTEM VISOKOG OBRAZOVANJA – PREDNOSTI ZA PREDUZEĆA

Znanje, sposobnosti i veštine zaposlenih, kao i njihova motivisanost i odnos prema preduzeću predstavljaju ključan resurs za svako preduzeće. U današnjim uslovima kontinuiranih promena, razvoj ljudskih resursa ima za zadatak da bude adekvatna podrška zaposlenima i da im omogući da nauče da odgovore na najbolji način u slučaju nastanka savremenih izazova. Jedino tako se obezbeđuje opstanak preduzeća u uslovima jake konkurencije. U današnjim uslovima, dualni sistem visokog obrazovanja predstavlja deo razvoja ljudskih resursa i planiranja kadrova u velikom broju preduzeća.

Pored tehničke kompetencije zaposlenih, za preduzeća su od velikog značaja karakteristike ličnosti zaposlenih koje ih podstiču da proširuju i adekvatno primenjuju stečena znanja i sposobnosti. Ciljevi obrazovanja u savremenim uslovima nisu samo usmereni ka sticanju tehničkih kompetencija, već i profesionalnih kompetencija. Kako preduzeća očekuju od svojih zaposlenih kontinuirano sticanje znanja i kompetencija, sasvim je logično iskoristiti potencijal učenja radnih procesa još tokom studiranja i pohađanja dualnog sistema visokog obrazovanja. Dakle, studenti koji pohađaju dualni sistem su na dobitku usled kombinovanja učenja i rada. U prilog ovome govore i mnoga istraživanja koja su pokazala da su učenja orijentisana ka akciji mnogo efikasnija i trajnija.

Na osnovu navedenog, možemo zaključiti da su neke od osnovnih prednosti dualnog sistema visokog obrazovanja za preduzeća sledeće:

- „Obezbeđuje se visoko kvalifikovana, učinkom motivisana radna snaga sa dualnim kvalifikacijama,
- Produktivan i odgovoran rad mladih u preduzeću u toku studiranja,
- Podučavanje studenata ključnim kompetencijama u toku prakse,

- Veoma dug period upoznavanja – ima dovoljno vremena da se utvrdi optimalno područje zapošljavanja po završetku studija,
- Studenti pokazuju jaku lojalnost prema svom preduzeću,
- Studenti u okviru dualnog sistema imaju trostruko više praktičnog iskustva u preduzećima od studenata u klasičnom sistemu,
- Intenzivan kontakt između preduzeća i univerziteta poboljšava transfer znanja i tehnologija,
- Dualni sistem takođe znači da nema gubitka dobrih polaznika kao kod kurseva sprovedenih kasnije – ovaj program privlači mlade motivisane učinkom i preduzeće može da zadrži svoje studente.“ [2]

Dualni sistem visokog obrazovanja omogućava preduzećima da obezbede deficitarne kadrove [11]. Oni učestvuju u njihovom obrazovanju, usavršavanju i razvoju neophodnih kompetencija i na taj način rešavaju problem nedostatka pojedinih kadrova. Studenti se upoznaju sa korporativnim okruženjem, ali i donose sa sobom novu energiju u preduzeće i doprinose inovativnosti. Osim toga, preduzećima se na ovaj način pruža mogućnost da doprinose sadržaju plana i programa nastave, kako bi se što bolje odgovorilo na potrebe tržišta rada.

6. ZAKLJUČAK

U skladu sa promenljivim ekonomskim i društvenim uslovima, nameće se potreba za neprekidnim razvojem veština i doživotnim pristupom obrazovanju, kao i sistemom obrazovanja koji prati promene u svetu. Cilj dualnog sistema visokog obrazovanja jeste upravo da zadovolji ove uslove. Ovakav sistem obrazovanja omogućava lakši prelaz sa studiranja na rad u preduzećima, prevazilazi tradicionalni sistem obrazovanja i pruža veću transparentnost i prepoznavanje ishoda učenja. Drugi cilj jeste povećanje kvaliteta i efektivnosti učenja i obuke studenata, što olakšava proces zapošljavanja nakon studiranja. Još jedan od ciljeva jeste jačanje kreativnosti i inovativnosti studenata.

S obzirom da dualni sistem olakšava prelazak mladih iz obrazovnih ustanova u proces rada i obezbeđuje kvalifikovanu radnu snagu, on nosi sa sobom niz prednosti kako za visokoobrazovne ustanove i studente, tako i za preduzeća. Prednosti za visokoobrazovne ustanove se uglavnom ogledaju kroz dobijanje mladih, motivisanih, odgovornih, efikasnih i posvećenih studenata. Njihovi studenti ostvaruju izvanredne rezultate na kursovima, manje odustaju od studiranja i postaju vrhunski radnici. Osim toga, preduzeća imaju pristup dinamičkom tehnološkom razvoju u okviru preduzeća. Prednosti za studente se ogledaju kroz činjenicu da se periodi teorijske edukacije smenjuju sa periodima praktične obuke u preduzećima, čime se obezbeđuje kompletnije znanje, kao i kvalitetnija buduća radna snaga sa boljim šansama na tržištu rada. Dualni sistem visokog obrazovanja predstavlja deo razvoja ljudskih resursa i planiranja kadrova u velikom broju preduzeća. Na ovaj način preduzeća obezbeđuju visoko kvalifikovanu radnu snagu, dobijaju studente koji su produktivni, odgovorni, posvećeni radu i lojalni prema svom preduzeću.

7. LITERATURA

- [1] Gabriela Gabrhelová, Daniel Lajčín, Silvia Barnová, Slávka Krásna, *The dual system of education and training in an international context*, in: Dual system of education and training as a pathway to the labour market, Belvedere Meridionale, 2020.
- [2] Wilfried Hesser, *Implementation of a dual system of higher education within foreign universities and enterprises*, Helmut Schmidt University, Hamburg, 2018.
- [3] Gizatulla Imashev, Bayan Kuanbayeva, Mairagul Rakhmetova, Aigul Uteshkaliev, Anar Tumysheva, Lyailya Mardanova, Asset Turkmenbayev, Elmira Abdykerimova, The implementation of the specialized-education model at the present stage. *Ad Alta-Journal of Interdisciplinary Research*, 10/01-X, 10-13, 2020.
- [4] UNESCO, *Lack of education contributes to the crisis*, 2012, Available at: <https://www.dw.com/ru/unesco-educationfacilitates-crisis/a-16307327>.
- [5] Stegman H., *The dual system in focus: structures, developments and future problems in in-company vocational training in materials from the labor market and occupational research*, Nurnberg, 1986.
- [6] Bärbel Fürstenau, Matthias Pilz, Philipp Gonon, *The Dual System of Vocational Education and Training in Germany – What Can Be Learnt About Education for (Other) Professions*, S. Billett et al. (eds.), International Handbook of Research in Professional and Practice-based Learning, Springer International Handbooks of Education, 2014.
- [7] Jelena Obradović, Mirjana Dmitrović, *Dualno visoko obrazovanje – simbioza teorije i prakse*, XXVIII Skup trendovi razvoja - Univerzitetsko obrazovanje za privredu, Kopaonik, 14 - 17. 02. 2022, 352-355.
- [8] Olha Kravchenko, Tetiana Starova, Radion Nykyforov, World models of dual education and features of their functioning, *Ad Alta-Journal of Interdisciplinary Research*, 11/01-XV, 87-90, 2021.
- [9] Andrä Wolter, *Der Ort des dualen Studiums zwischen beruflicher und akademischer Bildung: Mythen und Realitäten*. In: Faßhauer, Uwe; Severing, Eckart (Hrsg.): Verzahnung beruflicher und akademischer Bildung. Duale Studiengänge in Theorie und Praxis. Bielefeld, S. 2016, 39–60.
- [10] Sirikit Krone, *Neue Karrierepfade in den Betrieben: Nachwuchsbindung oder Akademisierung?* In: Krone Sirikit (Hrsg.): Dual Studieren im Blick. VS Verlag, S., 2015, 51–88.
- [11] Swiss Agency for Development and Cooperation SDC, *Vodič kroz dualno obrazovanje za kompanije*, 2021.